

До 20-річчя Асоціації:

УДК 378.03.058(477)

*Н.Г. Чибісова***ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ ВНЗ
(З ДОСВІДУ РОБОТИ ПРИВАТНИХ ВНЗ УКРАЇНИ)**

У статті розглядаються питання організації виховної роботи в приватних ВНЗ України, її становлення в умовах безперервної освіти і безперервного виховного процесу. За 20 років існування приватної освіти накопичений значний досвід у сфері виховання. ВНЗ реалізують у практичній діяльності як традиційні, так і інноваційні форми і методи виховної роботи. Останнім часом виховна робота стала пріоритетним напрямом діяльності приватних вищих навчальних закладів; у кожному ВНЗ склалися певні традиції та ритуали, особливі, тільки їм притаманні, форми і методи виховної роботи.

The article deals with the moral building work organization issues in private higher educational institutions of Ukraine and its establishment amidst lifelong education and moral building process. Considerable experience has been built up over the recent 20 years in education. Higher educational institutions carry out both traditional and innovative forms and methods of moral building work in their practical activities. Recently moral building work has become a preferred direction of higher

educational institutions activities; certain special, unique traditions and rituals and moral building work forms and methods have been formed in each higher educational institution.

Ключові слова: освіта, освітні комплекси, безперервна освіта, виховання, виховна робота, студентська молодь.

Нині в Україні працює 187 вищих навчальних закладів приватної форми власності. Серед них: 43 університети, 9 академій, 71 інститут, більше 60 коледжів і училищ, в яких навчаються 656 тисяч студентів. З першого дня заснування навчальні заклади поряд з вирішенням навчальних проблем почали приділяти увагу і питанням організації виховної роботи зі студентами. За 23 роки існування приватної освіти (перший приватний ВНЗ – Інститут соціальної освіти – з'явився в Донецьку в 1990 році) склалися певні напрями виховної роботи, форми і методи. Мета статті – розглянути досвід приватних ВНЗ, який склався за 20 років у виховній сфері, розкрити інноваційні форми і методи виховної роботи зі студентами.

Сучасне суспільство ставить до індивідів особливі вимоги, пов'язані з постійним розвитком і самовдосконаленням. Тому принципово іншою стає і стратегія вищої школи, яка основним завданням освітнього процесу вважає формування особистості, розвиток у неї потреб у постійному оновленні знань, залученні до цінностей культури, до виконання свого громадянського обов'язку [3].

Перетворення торкнулися як державних, так і приватних вищих навчальних закладів України, освітньою метою яких стало формування особистості, здатної до постійного саморозвитку, готової виконувати соціальні та професійні ролі в нових умовах соціуму. Здійснювати інноваційну освітню діяльність за сучасних умов легше приватним навчальним закладам: вони, як правило, менші за розміром, гнучкіші, мобільніші, що дозволяє їм швидше реагувати на нововведення; вони активніше впроваджують індивідуальний підхід у процес освіти, нові форми виховної роботи та ін. Саме приватні навчальні заклади першими стали створювати в Україні освітні комплекси, що включають: університети, коледжі, ліцеї, дитячі садки. За визначенням С.А. Шаронової, «освітні комплекси – це об'єднання навчальних установ різного рівня в єдиний організм, наприклад: дитячий садок – гімназія – ВНЗ, коледж – ВНЗ і т. ін. Дуже часто в ці комплекси входять різні науково-дослідницькі організації або виробничі фірми – це залежить від ідеології створеного комплексу, від цілей і завдань, про які він дбає. Головна ж мета цих утворень полягає в тому, щоб найраціональніше побудувати навчально-освітній процес, мінімізуючи повтори і непотрібні інформації у викладанні дисциплін, відточуючи логіку подачі наукових знань і методи навчання» [6, с. 214].

В освітньому комплексі на новій ціннісній основі об'єднуються виховні та навчальні начала, які мають сформувати особу професіонала, громадянина, духовно розвинену особистість. Такі освітні комплекси з'явилися в Україні в 90-ті роки ХХ століття на базі приватних навчальних закладів. До них можна віднести: Європейський університет (м. Київ), Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», Міжрегіональну академію управління персоналом, Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, Київський

інститут бізнесу і технологій та ін. До освітніх комплексів належать вищі навчальні заклади (університети, інститути, академії) і середні загальноосвітні, середньо-спеціальні, дитячі навчально-виховні комплекси (спеціалізовані загальноосвітні школи, ліцеї, коледжі, дитячі сади, школи раннього розвитку та інші навчальні заклади).

Сьогодні ж освітні комплекси створені й на базі державних навчальних закладів (наприклад, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара та ін.). В основу освітньої діяльності комплексів покладений головний системоутворюючий принцип сучасної системи освіти – принцип безперервної освіти. Наукові розробки школи В.І. Астахової дозволяють визначити безперервну освіту як освіту, організовану за принципом безперервності, що сприяє формуванню потреб особистості в освітньому розвитку впродовж всього життя і створенню умов, необхідних для задоволення цих потреб [4].

Виховання в умовах безперервної освіти стало трактуватися як безперервний, цілеспрямований процес становлення особистості, в основі якого лежить єдина ціннісна система, збереження спадкоємності та традицій, формування особистості, здатної до постійного саморозвитку, готової жити і працювати в умовах сучасного соціуму.

Наявність освітнього комплексу дозволяє вибудовувати виховну роботу як по горизонталі, спираючись на принцип спадкоємності, так і по вертикалі, акцентуючи увагу на індивідуальних, вікових особливостях молодих людей. Цей підхід сприяє формуванню особистості дитини, молодої людини в різновіковому колективі, що також може бути зараховано до переваг виховної роботи в умовах існування моделі безперервного виховання в приватних освітніх комплексах.

Серед перших в Україні нову модель безперервної освіти почали реалізовувати в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» (ХГУ «НУА»), створеному в 1991 році як освітній комплекс, що включав дитячу школу раннього розвитку, загальноосвітню економіко-правову школу і гуманітарний університет з аспірантурою, докторантурою та інститутом додаткової освіти. Виховна робота в ХГУ «НУА» стала здійснюватися в усіх навчальних підрозділах на принципах безперервності, послідовності, спадкоємності й охопила як навчальний, так і позанавчальний процес [1]. У сучасному виховному процесі все більшого значення набуває суб'єкт-суб'єктна взаємодія, в якій за кожним учасником навчально-виховного процесу визнається право і здатність на власне рішення. Розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин сприяє більш цілеспрямованому розвитку духовного потенціалу учасників виховного процесу [2]. Приватні навчальні заклади активно використовують цю форму взаємодії. Так, принцип співпраці і партнерства вже більше 20 років формує основу взаємодії викладачів і студентів у Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія», ефективно використовується цей принцип і в навчальній практиці Київського університету «Крок» та Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля.

Особливого значення в сучасному процесі освіти набуває культурно-освітнє середовище, і умови, які дозволяють людині розвивати свої здібності та задовольняти

потреби. У зв'язку з цим ряд приватних навчальних закладів України (Європейський університет, Запорізький класичний приватний університет, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» та ін.) розглядають виховання як процес управління розвитком особистості через створення культурно-освітнього середовища, наповненого різноманітними формами, методами культурно-освітньої діяльності, які дозволяють розвивати здібності і таланти кожного, хто навчається.

У загаданих навчальних закладах до формування культурно-освітнього середовища долучаються усі суб'єкти освітньої діяльності. Так, в Запорізькому класичному університеті значна роль у вихованні студентської молоді відводиться кафедрам і факультетам, а також соціально-виховному відділу, лабораторії педагогіки і психології. У Дніпропетровському університеті імені Альфреда Нобеля питаннями становлення і розвитку особистості студентів активно займаються студентський парламент, студентські ради гуртожитків, культурний центр. У Київському університеті «Крок» питання виховання — це прерогатива, насамперед, викладачів та студентського парламенту. У Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» в процесі формування особистості студента беруть участь усі академічні підрозділи: музей історії академії, Центр науково-гуманітарної інформації, громадські організації і ради, служби Людини, творчі і спортивні колективи та ін.

До того ж, культурно-освітнє середовище дозволяє суб'єктам освітньої діяльності постійно розвиватися і самовдосконалюватися.

Особливістю виховної роботи в приватних ВНЗ є індивідуальний підхід, який здійснюється з урахуванням статево-вікових та особистісних рис кожного учасника освітнього процесу. Для розвитку індивідуальних особливостей кожної особистості у вищих навчальних закладах створені всі умови: працюють наукові гуртки, клуби «за інтересами», спортивні секції, колективи художньої самодіяльності, молодіжні громадські організації та ін. Водночас, культурно-освітнє середовище ВНЗ сприяє залученню молодих людей до колективної діяльності. У приватних ВНЗ України організація колективної співпраці виступає однією з найважливіших умов виховання людини. У зв'язку з цим, у ВНЗ активно розвиваються волонтерський і вожатський рух. Так, у Запорізькому класичному університеті студенти шефствують над обласною дитячою психіатричною лікарнею, обласним притулком для неповнолітніх, вони проводять добродійні акції для дітей з обмеженими можливостями та дітей-сиріт. У добродійних акціях активно беруть участь і студенти Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Вони часто відвідують Дніпропетровський дитячий будинок-інтернат для дітей з ДЦП. Студенти і школярі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» шефствують над міським дитячим будинком «Сім'я», школою-інтернатом для дітей-сиріт в м. Люботин. У ХГУ «НУА» більше 15 років працює студентський трудовий загін, одним із напрямків діяльності якого є вожатський рух: щоліта студенти академії працюють вожатими в дитячих оздоровчих таборах Криму, в Міжнародному дитячому центрі «Артек». У літній період працюють студенти і в готельному бізнесі Туреччини, Греції, США, беруть участь у волонтерських проектах і програмах в Україні та за її межами. Отриманий досвід допомагає

їм у професійному становленні, сприяє формуванню самостійності, відповідальності, виробленню комунікативних навиків, знайомить із цінностями культури.

Значна роль у формуванні особистості молодшої людини належить громадським організаціям, становленню і розвитку яких приватні ВНЗ приділяють пильну увагу. У Київському університеті «Крок» активно працює Студентська рада, яка керує багатьма проектами: «КРОК збирає друзів», «Обережно — особа!», «Містер і Міс КРОК» та ін. Члени Студради оформляють міжнародні студентські квитки «ISIC», проводять розвиваючу бізнес-гру «WECANOMY». При Студентській раді діє добродійне товариство. Серед досягнень Студентської ради Університету «КРОК» за останні роки слід відзначити перемогу в номінації «Найбільш студентський ВНЗ Києва» (за версією Студентської ради м. Києва) і обрання представника університету заступником голови Всеукраїнської студентської ради при Кабінеті Міністрів України з питань розвитку студентського самоврядування. Крім того, студенти університету неодноразово обиралися членами Колегії Всеукраїнської студентської ради при Міністерстві освіти і науки України і студентським мером м. Києва, очолювали Українську асоціацію студентського самоврядування (єдину студентську організацію, яка є членом Європейського союзу студентів (ESU)). Розвинене студентське самоврядування і в Європейському університеті (м. Київ), добре себе зарекомендувала і стала вже традиційною Всеукраїнська школа лідерів, яка проходить узимку на базі відпочинку «Едельвейс» (у Закарпатській області) і влітку на базі відпочинку «Озерне» (Київська область) та «Барвінок» (Полтавська область).

У Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» більше 15 років працюють молодіжні громадські організації — профспілка студентів, студентська спілка, учнівська організація «Исток». Крім того, в університеті склалася досить широка мережа клубів «за інтересами»: Бізнес-клуб, Політклуб, Євроклуб, Англійський клуб, клуб «Комільфо» (інтелектуальний), Туристичний клуб, Спортивний клуб, Кіноклуб, Літературний клуб («ЛіК»). У 1996 році студентський комітет університету виступив ініціатором створення Всеукраїнської студентської асоціації молодіжних громадських організацій вищих навчальних закладів недержавної форми власності «Міст». У 2005 році найвищий студентський орган університету — студентський комітет — був нагороджений премією Кабінету Міністрів України. Декілька разів голова студентського комітету обирався студентським мером м. Харкова, а члени студкому постійно входять до складу обласної Студентської Ради. До того ж, студентський комітет ХГУ «НУА» вже двічі ставав переможцем міського конкурсу «Краща студентська рада Харкова» (у 2009 і 2011 рр.) [5, с. 209–210].

Громадські молодіжні організації приватних ВНЗ ведуть активну і різнобічну роботу зі студентською молоддю, роблять вагомий внесок у формування особистості майбутнього фахівця і громадянина. Велику увагу приватні ВНЗ України приділяють спортивній і культурно-масовій роботі: спортивні, туристичні клуби, спортивні секції, культурні центри та творчі колективи є сьогодні невід'ємною частиною їх освітньої діяльності. Так, Європейський університет 15 років проводить Міжнародний фестиваль-конкурс студентської творчості «Барви осені» та театральний фестиваль «Весняна хвиля», а Київський інститут Бізнесу і технологій — щорічні чемпіонати з футболу, армрестлінгу,

аеробіки. Студенти Київського університету «Крок» беруть активну участь у таких творчих студіях, як: театр танцю «Крок», театральна студія «КРОКодил» і вокальна студія «Крок». Важливим чинником формування особистості в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» є спортивні та творчі колективи, серед яких: університетські спортивні команди з баскетболу, волейболу, футболу, аеробіки, художні колективи – ансамбль скрипалів «Натхнення», студентський театр «На Лермонтовській, 27» (які у 2004 році отримали звання «зразкові художні колективи», а у 2009 році – «народні художні колективи»), вокальні колективи: чоловічий вокальний ансамбль «Романтик-бенд» та жіночий вокальний ансамбль «Аеліта» (у 2007 році колективи отримали звання «зразкові художні колективи», а в 2011 році це звання було підтвержене), театр танцю «Фабула», дитячий шумовий оркестр, музична студія та ін.

Створення спортивних і творчих колективів, підготовка концертних номерів, участь у святах, конкурсах, фестивалях здійснює великий виховний вплив на всіх суб'єктів освітньої діяльності.

Таким чином, виховна робота є пріоритетним напрямом діяльності приватних вищих навчальних закладів. За двадцять років вони накопичили значний досвід у формуванні особистості майбутнього професіонала, громадянина, духовно розвинутої особистості. Вивчення й узагальнення досвіду виховної роботи в приватних ВНЗ зробить значний внесок у розвиток сучасної освіти України.

1. *Астахова Е.В.* Несистемные подходы к развитию системы образования (воспитательная составляющая) / Виховна робота в умовах безперервної освіти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 3 груд. 2009 р. // М-во освіти і науки України, Харк. облдержадміністрація, Нар. укр. акад. та ін. – Харків: Вид-во НУА, 2009. – С.17–20; 2. *Березина В.А.* Воспитание в современном вузе: новые подходы / В.А. Березина // Высш. образование сегодня. – 2002. – № 11. – С. 6–12; 3. *Журавський В.С.* Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С. Журавський. – К.: Вид-во «Ін Юре», 2003. – 416 с.; 4. Становление непрерывного образования в Украине (первый опыт, тенденции, перспективы: монография / Нар. укр. акад.; под общ. ред. В.И. Астаховой. – Харьков: Изд-во НУА, 2011. – 216 с.; 5. *Чибісова Н.Г.* Вищий навчальний заклад як середовище формування цінностей студентської молоді в соціокультурних умовах: монографія / Н.Г. Чибісова; Нар. укр. акад. – Харків: Вид-во НУА, 2004. – 256 с.; 6. *Шаронова С.А.* Универсальные константы института образования механизм воспроизводства: монография / С.А. Шаронова. – М., 2004. – 357 с.